

Die beperktheid van blik wordt bij de meesten veroorzaakt door gemis aan historische kennis.

Dagelijks een historisch bad nemen zou zeker tot hun genezing bijdragen.

Maar — en hier hebt gij den invloed van den tijd-geest op de kerk — onze tijd voelt niet historisch. Ruimt zooveel mogelijk traditie op.

Rekent veelal alleen met het tegenwoordige. Wil gaarne alles naar de praktijk van het oogenblik veranderen.

Heeft in het generaal gesproken evenmin zorg voor de toekomst als eerbied voor het verleden.

Preferent het leven van den eendagsvlug boven de duizend- en meer-jarige levenskracht van Wodanseik of ceder.

De „religieuze“ mensch onzer dagen houdt niet zelden zijn schietgedachten voor „eewigheids“-stralen.

Een inval geldt hem dikwijls als een „eewigheids“-openbaring.

„Eewigheids“-mensch zich voelend leeft hij „secondair“, bij de tweede.

Dit geeft hem iets revolutionairs.

Wispelturigheid en windwijzerigheid beginnen hem hoelingszomeer te kenmerken.

Als hij eenigszins kan zet hij zijn geestelijk bezit op den worp van het oogenblik.

Het geestelijk gespeculeer, het geestelijk gokken is heden onrustbarend.

Het paleis, waarin de beeltenissen der voorvaderen, krachtmensen, die God vreesden en niemand anders, u aanstaren, breekt men af om er een cabaret artistiek voor in de plaats te bouwen, waar de eene ster na de andere verschiet in den nacht der autonome moraal. Zoo geschiedt het ook in het religieuze.

Er wordt in het „religieuze“ veel gedweept. Vooral met personen.

Maar de wijze heeft nog geen spoorkaartje genomen of hij is in de salons bijna al vergeten. Morgen heeft de dienstbode een ongelukje met zijn portret en mevrouw goedigt: het is zoo erg niet, ik wou het er toch niet laten staan. Ik vond hem wel een „snoes“, maar soms ook een beetje „eng“. Wie volgt?

En de getrouwen, die hem tot den trein uitgeleide deden, betrapten zich misschien bij de afgifte van hun perronkaartje al op de gedachte: het waren vermoeiende dagen, maar we zijn nu toch van hem af.

Een onhistorisch leven is altijd een van-den-hak-op-den-tak leven.

Onder de kerkelijke menschen leidt het wis en zeker tot kerkelijk indifferentisme.

Christus deed Zijn kerk een geschiedenis doorlopen.

Daarmede worde toch gerekend.

Als men maar meer studie maakte van de vrijmaking onzer kerken, het kerkelijk indifferentisme zou onder ons minder wortel schieten.

Men zou de verschillen tusschen de kerken niet zoo gering achten.

Men zou het gevoelen dat geen persoonlijke motieven tot kerkreformatie dreeven, maar liefde tot de waarheid, het opkomen voor het absolute koningschap van Christus over de gemeente.

Men zou inzien, hoe het weggestorven of wegstervende geslacht in de vorige eeuw om der conscientie wil geen vrede kon nemen met een genootschap, waarin naast de waarheid ook de leugen wordt verkondigd.

Smart zou oprijzen, omdat men zooveel broederen in het geloof moest achterlaten in zulk een kerk.

Men zou iets in zich voelen aatillen van de verontwaardiging der vaderen, die wat de overheid tegen de kerk bestond beschouwden als een aanslag op het recht van koning Jezus om te beslissen, hoe Hij Zijn kerk wilde zien ingericht.

Het geloof aan de heilige algemeene christelijke kerk moet krachtig gehandhaafd en beleefd.

Maar het mag niet overdreven worden tot een doodverklaring van historisch geworden, kerkelijke verschillen.

Bij het uitbreken van elke reformatie doet de zonde zich ongetwijfeld ook gelden.

Er mengt zich veel persoonlijks in.

Men kan een mede-christen soms niet meer als christen waardeeren.

Welnu, dit moet allengs uitslijten.

Op verwijdering van wie eigenlijk bij elkander behooren, mag nooit worden aangestuurd.

Men heeft toenadering en samenwerking te zoeken met hen, die met ons buigen voor één Christus en tot rechtsnoer hebben één Woord.

Valle al het persoonlijke en soms kwetsende van het vroegere conflict weg, het verschil als verschil late men onaangetast staan.

Wij als zonen behoeven niet te herroepen wat onze vaderen in de vorige eeuw ter kerkzuivering hebben gedaan.

Wij mogen en wij moeten er trotsch op zijn. Wij gelooven, dat zij in de kracht van hun God streden.

In onze wijze van uitdrukking zullen wij vanzelf gematigder zijn dan zij. Over „Babel“ en „grote hoer“ spreken wij niet, gelijk sommigen hunner deden.

Met personen uit andere kerken kunnen wij goedelijker ons onderhouden, dan zij dit vaak over zich konden verkrijgen.

Maar hun standpunt als zoodanig blijve onverzwakt het onze.

Door studie van de historie zal het duidelijk worden, dat er voor revisie, herziening geen reden bestaat.

Als zij den kerkelijken strijd niet hadden gestreden, dan moesten wij het doen.

Maar God heeft er hen toe verwaardigd.

En wij plukken de vruchten van wat zij hebben geplant.

Evenwel begaat het kerkelijk indifferentisme onder ons de zonde, dat het die vruchten laat rotten aan de boomen.

— 't Been in 't Ild.

Van Ds H. Brouwer van Heemstede ontvingen wij het volgende schrijven:

Met genoegen voldoe ik aan de uitnodiging van Dr Hepp om mij in „De Reformatie“ even nader uit te laten over de „tegenstelling“, die ik op den Theol. Schooldag te Berde zou hebben gebracht.

Toen ik in het „Reformatie“-nummer van 20 Juni 11. zijn artikel gelezen had, dacht ik werkelijk even: Onvoorzichtige referent, wat heb je uitgehaald om tegen een goed toegerust generaal een maar zwak pistooltje te richten? „En in zekeren zin“ maakte ik dan „de eer van het blad“, waarvan Dr Hepp de terecht geëerde eindredacteur is.

Maar na en de stukken van Dr Hepp over „Twee klippen“ doorgezien te hebben en mijn eigen referaat te Kampen gehouden, kwam ik al gauw tot de conclusie, dat „de tegenstelling“ maar een kleinigheidje is. Eigenlijk is er zelfs geen sprake van een pistooltje. Ik heb alleen op een klein onderdeel van de zevensluide tegen het „kerkisme“ geantwoord en gezegd: „Generaal, veroorloof me, u is wat al te optimistisch!“

De kwestie zit zoo.

Het woord „tegenstelling“ plaatste ik voor dezen reeds tweemaal tusschen aanhalingsteekens, want ik heb het in m'n toespraak totaal niet gebruikt. De verslaggever, wief overigens lof toekomt voor zijn werk, heeft hier m'n uitdrukking wel wat al te zeer verscherpt.

Hieruit zal Dr Hepp dus begripen, dat door mij geen perscommuniqué is verstrekt. Inderdaad had ik het te druk gehad om vooraf zulk een uittreksel te schrijven. En de verslaggever ter vergadering zorgde blijkbaar voor vele bladen tegelijk, zoodat dat meer gaat, zoodat men zijne uitdrukking in alle bladen, die een verslag gaven, vond.

Maar dat wil niet zeggen, dat ik het te druk had om me goed rekenschap te geven van m'n onderwerp.

Reeds geruimen tijd vóór Dr Hepp zijne artikelen over „Twee klippen“ begon te schrijven, had ik daarover gesproken in een studentenkring en op een bijeenkomst met belijdende leden mijner gemeente. Ook nam ik reeds voor Mei een uitnodiging aan om te Kampen te spreken. (Tusschen haakjes merk ik even op, dat dit heelemaal niet zegt, dat ik niet zou begeeren dat de tweemaal Kampen—Amsterdam een goede oplossing vond, waarvoor 't nu echter de tijd niet is.)

Inplaats van nu in den breede over „Twee klippen“ te handelen, probeerde ik er tusschen door te stoven en koos daarom nu als onderwerp: „Kerkelijk besef“.

Evenwel ik kon er niet buiten over kerkisme en kerkelijk indifferentisme een enkel woord te zeggen. Ik wees daarbij zelfs op Dr Hepp's artikelen. Een zoo waardig en vaardig scribent gaat men niet voorbij, als men juist in een tijd spreekt over een onderwerp, dat ook hij aanroert.

Eindelijk dan de bewuste „tegenstelling“.

In zijn eerste artikel van 5 Mei j.l. over „Twee klippen“ schreef Dr Hepp:

„Lant ik bij mijn bespreking met het kerkisme mogen beginnen.“

Gelijk ik reeds zeide neemt dit vele vormen aan.

De ergste vorm is wel deze, dat men aan de kerk als instituut de zaligheid bindt.

Voor onze lezers behoeft niet uiteengezet, dat dit in flagranten strijd is met Gods Woord.“

En dan een paar regels verder gaat hij voort:

„Maar deze ergste vorm van kerkisme is door den loop der omstandigheden op het oogenblik geworden de onschuldigste vorm. Hij bestaat tegenwoordig bijna alleen in theorie.“ (Spatieering van mij. B.)

Welnu, ik heb eenigen twijfel geuit of dit oordeel niet wat optimistisch was. Ik had zelf een paar ervaringen opgedaan, die mij grond voor dezen twijfel gaven. Niet bij een bepaalde kerk, maar bij kerkmensen.

Met betrekking tot dit kleine onderdeel van zijn betoog nu heb ik letterlijk gezegd: „Ik weet niet of hij (Dr Hepp) misschien wat al te optimistisch is“. En dus mijn auditorium willen zeggen: het komt ook nog weleens in de praktijk voor, misschien nog meer dan Dr Hepp meent.

Ziedaar, geachte opponent, de volledige uiteenzetting van de zaak.

Als ik een steek op moet rapen, dan is het niet uit mijn breisel, maar uit het overigens niet onverdienstelijk kousje van den rapporteur.

Ik dank der redactie voor de gelegenheid nie in „haar blad“ geboden en verzeker haar, dat ook mijn bedoeling is de eer van „De Reformatie“ naar mijn vermogen voor te staan en te bevorderen. Heemstede, 5 Juli 1922. BROUWER.

Met genoegen lezen we deze toelichting.

Wel hebben we nog steeds niet gevat, in welk opzicht wij ietwat meer optimistisch zouden hebben geoordeeld over een der vormen van het kerkisme.

Hij zegt, dat hij nog wel een paar ervaringen heeft opgedaan van kerkmensen, die aan het kerkelijk instituut de zaligheid bonden.

En ik liet in mijn artikelen daarvoor de noodige ruimte. Ik beweerde niet, dat dit soort van kerkisme tegenwoordig alleen in theorie bestaat, maar ik voegde erbij: bijna. Ik kon n.l. zelf ook van eenige ervaringen spreken. Vandaar dit „bijna“.

Ik geloof dan ook, dat zelfs elk verschil van nuanceering tusschen de meening van Ds B. en de mijne ontbreekt.

Maar daarom ware het dunkt mij beter geweest, dat hij hierover in zijn referaat gezegd had.

Men moet ook wat doen of laten om de verslaggevers.

Ik zou daarvan eigenaardige staaltjes kunnen vertellen.

Bij beroepsverslaggevers komt het minder vaak voor, maar vooral amateur-verslaggevers drukken zich gemeenlijk sterker uit dan de spreker.

Wat deze onder het grootste voorbehoud mededeelt, laten de verslaggevers hem het liefst met de meeste stelligheid verzekeren.

Verslaggevers houden over 't gemeen evenals de lezers, voor wie zij schrijven, veel van absolute uitspraken.

Daarom vind ik het steeds het best, dat op gewichtige vergaderingen als een Theologische Schooldag de referent zelf het communiqué opmaakt. (Bij gewone lezingen gaat dit natuurlijk niet.)

Heeft hij hiervoor geen tijd, dan verdient het aanbeveling, dat het verslag niet aan één persoon in handen worde gegeven om dat rond te zenden aan de geheele pers, doch dat men dan de concurrentie tusschen de verslaggevers vrij spel geeft.

Bij vergelijking van de verschillende verslagen nadert mij dan lichter het origineele referaat.

Zoo wordt misverstand lichter voorkomen.

Het frappeert mij dezer dagen, dat de pers door gaat het verslag van Dr Brouwers referaat te publiceren, zonder even nota te geven van onze rectificatie.

Dit is vergeeflijk vooral als de zomervacantie op til is.

Dan komt knippen soms het best te pas.

Maar hieruit volgt, dat het beter is van meetaf voor een juist verslag zorg te dragen.

Misschien kunnen deze opmerkingen nog dienen voor toekomstige referenten.

In elk geval bestaat de „tegenstelling“ niet. Die is versmolten.

Het been zit weer in 't lid.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De critiek op de christelijke vakbeweging.

(Slot.)

Tegen de christelijke vakbeweging zijn in den laatste tijd tal van bezwaren ingebracht. Deze bezwaren gronden zich of op de II. S. of op factische toestanden. Het eerste kan niet volgehouden, omdat de Schrift naast berusting, ook activiteit predikt, waarom de critiek alleen steun kan vinden in praktische fouten. Deze zijn vooral hierin te zoeken, d.i. in en na November 1918 tevest elementen in de christelijke vakbeweging zijn ingedrongen, die er niet thuis hooren, en door deren ongewenschen aanval, de organisatie niet die principiele kracht heeft ontwikkeld, als verwacht werd en noodzakelijk was.

Wat moet het antwoord zijn op de critiek, die in den laatste tijd op de christelijke vakorganisaties werd geëfend? Zeker niet dit, dat onze vakverenigingen zich om al de ingebrachte bezwaren niet behoeven te bekommeren, en kunnen voortgaan alsof er geen wolke aan den hemel drijft. Zulk een struisvogelpolitiek zou tot droeve gevolgen leiden, en degene, die nog neiging gevoelt om oot en oog voor de grieven te sluiten, zij gewaarschuwd, dat de ontgoocheling bitter kan zijn. Bovendien dwingt de werkelijkheid zelve tot ernstig nadenken. De christelijke organisaties zien haar ledental terugloopen, en moeten klagen over ingezonkenheid en lusteloosheid. Er wordt hoe langer hoe meer een reactie openbaar tegen den strakgespannen organisatieband. De noodzakelijkheid van aansluiting, die voor een drietal jaren plotseling alom sterk gevoeld werd, weegt nu lang zoo zwaar niet op de harten, en het is mijn ervaring, dat de sympathie voor het organisatieleven eer vermindert, dan toeneemt. Daarom zou het onverantwoordelijk wezen de gerezen klachten voor kennisgeving aan te nemen, en te doen, alsof er geen aanmerking gemaakt werd, doch we moeten ons ernstig rekenschap geven, van wat we zijn, en van wat tegen onze actie wordt aangevoerd.

Maar wat moet er dan gedaan worden? Moeten we geheel van koers veranderen?

M.i. is dit vooreerst nog niet mogelijk. Al zou ik liever een anderen vorm zien dan den tegenwoordigen, waarin patroons en arbeiders zoo licht tegenover elkaar komen te staan, en al zou het kostelijk wezen, wanneer de patriarchale verhoudingen in het leven konden geroepen worden, de constructie van het sociale leven onzer dagen laat